

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	2
2. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΟΡΚΟΥ	3
2.1 ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ.....	3
2.2 ΟΡΙΣΜΟΣ.....	4
3. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ-ΑΠΟ ΤΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ ΩΣ ΤΙΣ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	4
3.1 ΟΡΚΟΣ & ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ.....	4
3.2 ΟΡΚΟΣ & ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ	7
3.3 ΟΡΚΟΣ& ΑΛΛΟΙ ΛΑΟΙ.....	10
3.4 ΟΡΚΟΣ ΣΤΗ ΝΕΩΤΕΡΗ ΕΛΛΑΔΑ	11
4. ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΟΡΚΟΥ	12
5. ΟΡΚΟΣ&ΕΚΚΛΗΣΙΑ	14
6. ΟΡΚΟΣ&ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ	15
6.1 Η ΙΣΟΤΗΤΑ	15
6.2 Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΑ	16
6.3 ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ	16
7. Ο ΟΡΚΟΣ ΜΕΣΑ ΣΤΙΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ	17
7.1 ΟΡΚΩΜΟΣΙΑ ΤΟΥ ΠτΔ ΑΡΘ.33§2 Σ	17
7.2 ΟΡΚΩΜΟΣΙΑ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ & ΥΦΥΠΟΥΡΓΩΝ Ν.1558	18
7.3 ΟΡΚΩΜΟΣΙΑ ΤΩΝ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ ΑΡΘ.59 Σ.	19
8. ΟΡΚΟΣ&ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ	20
8.1 Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΟΝ Κ.ΠΟΛ.Δ.....	20
8.2 Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΟΝ Π.Κ.....	21
8.3 Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΟΝ Κ.ΠΟΙΝ.Δ	22
8.4 Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΟΝ Κ.Δ.Δ.....	22
8.5 Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΟΝ Υ.Κ	23
8.6 Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΗΝ Ε.Σ.Δ.Α.....	23
9. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ	25
9.1 Σ.Τ.Ε 2601/98	25
9.2 Συμβ.Πλημ/κων Μυτιλήνης 64/1997	25
9.3 ΕΦΕΤΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ 3796/79.....	25
9.4 Μ.ΠΛΗΜ/ΚΕΙΟ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ 23161/78	26
9.5 ΠΛΗΜ/ΚΕΙΟ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ 2529/79	26
9.6 Α.Π. 1304/82	26
10. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	26
11. SUMMARY-ΠΕΡΙΛΗΨΗ	28
11.1 ΠΕΡΙΛΗΨΗ	28
11.2 SUMMARY	28
12. ΛΗΜΜΑΤΑ.....	29
13. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	29

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται τον όρκο, ένα φαινόμενο τόσο παλαιό όσο και οι σχέσεις των ανθρώπων. Η εμφάνιση του δε μπορεί να ανιχνευθεί ιστορικά και χάνεται στα βάθη των αιώνων, συνδεδεμένο με τις απαρχές των πολιτισμών. Θεωρήθηκε στα πρώτα δίκαια συστήματα ως αποδεικτικό μέσο ιδιαίτερης αποδεικτικής βαρύτητας επειδή παρέχεται στο δικαστήριο διαβεβαίωση του διαδίκου ως προς την αλήθεια του αποδεικτέου γεγονότος υπό την επίκληση του θείου¹. Είναι με άλλα λόγια το απαραίτητο στοιχείο των πρώτων κοινωνιών αφού συνδέθηκε με την αξιοπιστία των ανθρώπων και την προσπάθεια τους να πείσουν τους συνανθρώπους τους για τα λεγόμενα τους.

Η εργασία αρχίζει με τα εννοιολογικά στοιχεία του όρκου και την όλη πορεία του από τη μυθολογία που ο όρκος έχει έναν εξέχοντα ρόλο, έπειτα ασχολείται με την εμφάνιση του ρόλου στην αρχαία Ελλάδα καθώς και σε άλλες κοινωνίες μέχρι και τη σημερινή χρήση του όρκου από το λαό. Άλλωστε ένα φαινόμενο δε δύνασαι να το κατανοήσεις και να αντιληφθείς τη μεγάλη σημασία που έχει εάν δεν αρχίσεις από το πώς ξεκίνησε, τι το πυροδότησε, με λίγα λόγια ποιο ήταν το αρχικό γεγονός που έθεσε τις βάσεις στην αντίληψη των ανθρώπων ώστε να εμφανιστεί ο όρκος ως στοιχείο της καθημερινότητας από τα αρχαία χρόνια μέχρι σήμερα.

Στη συνέχεια θα αναλύσουμε τα είδη του όρκου, καθώς και τη σχέση του όρκου με την ελληνική ορθόδοξη εκκλησία και τη διδασκαλία γενικά των πατέρων της ορθόδοξης πίστης. Επίσης γίνεται αναφορά στην ιδιαίτερη σύνδεση του όρκου με συνταγματικές αρχές όπως η αρχή της ισότητας και η ανθρώπινη αξία. Το Σύνταγμα άλλωστε καθιερώνει την ορκοδοσία ως προϋπόθεση για την ανάληψη καθηκόντων των ανώτατων πολιτικών αρχών. Εκτός όμως από τον ανώτατο καταστατικό χάρτη αναλύεται η εισαγωγή του όρκου στη λοιπή έννομη τάξη, σε νομοθετήματα πολύ σημαντικά για την οργάνωση του βίου των ανθρώπων και την εναρμόνιση της συμπεριφοράς τους με το νόμο.

Τέλος ακολουθεί η παράθεση χρήσιμης νομολογίας με σταχυολόγηση από ένα πλήθος δικαστικών αποφάσεων σχετικών με ζητήματα που αφορούν τον όρκο. Θα εξάγουμε επίσης τα συμπεράσματα από την ιδιαιτέρως αυτή ενδιαφέρουσα εργασία που προκύπτουν από το σύνολο της, που συνάντησε αρκετές δυσκολίες λόγω του πλήθους της βιβλιογραφίας και της σύνθεσης επομένως

¹ Γ.Χ.Νικολόπουλου, το δίκαιο της απόδειξης, σελ 153

όλων των απόψεων και της καταγραφής των σημαντικότερων σημείων που αξίζουν αναφοράς. Η ανάλυση του όρκου και η πολυποίκιλη ανάμιξη του σε όλα τα επίπεδα, όπως η ελληνική νομοθεσία αλλά και η καθημερινή ζωή των ανθρώπων από την αρχαιότητα έως και σήμερα, βάζει τη σφραγίδα του για τη σημασία του όρκου και τη βαρυσήμαντη σπουδαιότητα του, καθώς και τον ιδιαίτερο ρόλο που διαδραματίζει και αν δεν αποδοθεί πλήρως αυτή η σπουδαιότητα του θα είναι σφάλμα του γράφοντος. Τέλος η εργασία αυτή προσδοκά να συνεισφέρει κάτι καινούριο στις ήδη υπάρχουσες εργασίες περί του όρκου.

2. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΟΡΚΟΥ

2.1 ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ

Ο όρκος για να κατανοήσουμε πλήρως τη σημασία του πρέπει να αναλυθεί ετυμολογικά. Άλλωστε κάθε λέξη αποτελεί το <<όχημα>> μέσω του οποίου εκφράζεται η ανθρώπινη σκέψη. Δεν υπάρχουν ασήμαντες λέξεις. Κάθε λέξη έχει μία έννοια, σημαίνει κάτι και για το λόγο αυτό εφευρέθηκε από τους ανθρώπους. Οι ανάγκες του ανθρώπινου πολιτισμού να επικοινωνήσουν και να εκφραστούν γεννούν αναμφίβολα τις λέξεις. Κάθε λέξη έχει όμως μια αναφορά, από κάπου πηγάζει. Ο όρκος ως λέξη συνδέεται ετυμολογικά με τη λέξη έρκος²(=φράγμα)που προέρχεται με τη σειρά της από το αρχαίο ρήμα είργνυμι(=βάζω φραγμούς).Το έρκος μετατράπηκε σε όρκος με το γραμματικό φαινόμενο της ποιοτικής μεταβολής³. Συγκεκριμένα το βραχύ φωνήεν –ε της λέξης έρκος μετατράπηκε στο μακρό φωνήεν –ο της λέξης όρκος Η έννοια της λέξης έτσι με την πάροδο των χρόνων μετασχηματίστηκε, άλλαξε νόημα και από το αρχικό νόημα της λέξης που σήμαινε φραγμός μεταβλήθηκε σε φραγμό εσωτερικό που παίρνουν οι άνθρωποι με την υπόσχεση που δίνουν με τον όρκο.

² Πάπυρος Larrouse Britanica ,τόμος 47.σελ.148

³ Ι.Σταματάκου, Λεξικόν της αρχαίας ελληνικής γλώσσης, εκδόσεις φοίνιξ. Ε.Π.Ε,ΑΘΗΝΑ 1972

2.2 ΟΡΙΣΜΟΣ

Έχουν διατυπωθεί διάφοροι ορισμοί για τον όρκο που μοιάζουν πάρα πολύ. Όρκος είναι η με την επίκληση του θείου διαβεβαίωση για την αλήθεια γεγονότος ή για την εκτέλεση υπεσχημένης δραστηριότητας. Ο Β. Οικονομίδης έγραφε <<όρκος εστίν μετά θείας παραλείψεως φάσις αναπόδεικτος>>. Παραπλήσιος ορισμός είναι ο εξής: "όρκος είναι η επίκληση του ονόματος του θεού ή ιερού πράγματος για επιβεβαίωση λόγου ή υπόσχεσης"⁴. Ή κατά άλλο ορισμό οτί επικαλείται τη θεότητα ως μάρτυρα της αλήθειας της διαβεβαιώσεως ή ως εγγυητή της τηρήσεως της υποσχέσεως του⁵. Πάντως εννοιολογικό στοιχείο κάθε ορισμού του όρκου είναι μια δέσμευση του ορκιζόμενου για την αλήθεια ενός γεγονότος που με βάση την επίκληση ενός ανώτερου θεϊκού στοιχείου σφραγίζεται η δέσμευση αυτή σε περίπτωση ψεύδους με τιμωρία.

3. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ-ΑΠΟ ΤΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ ΩΣ ΤΙΣ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

3.1 ΟΡΚΟΣ & ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

Σε μια εποχή τόσο παλιά που χάνεται στα βάθη των αιώνων οι πρόγονοι μας με την πλούσια φαντασία που διέθεταν δημιούργησαν μύθους ανάγοντας φυσικά φαινόμενα και οτιδήποτε δεν μπορούσαν να αντιληφθούν με τη νόηση τους σε θεούς. Στην ελληνική μυθολογία ο όρκος εμφανίζεται ως γιος του Αιθέρα και της Γης. Ήταν η προσωποποίηση του θεσμού του όρκου. Ο Ησίοδος υποστηρίζει ότι ήταν γιος της θεάς Έριδας και τιμωρούσε την επιορκία⁶.

Στη μυθολογία πολύ συχνά και σε αναρίθμητες περιπτώσεις υπάρχει αναφορά στην επιορκία, στην παράβαση του όρκου και στις συνέπειες που είχε αυτή καθώς προκαλούσε την οργή των θεών. Η επιορκία, το να πατήσεις τον όρκο σου αποτελεί παράπτωμα εναντίον των θεών. Τα αντίποινα σε αυτήν την περίπτωση δεν επιβάλλονται από τους ανθρώπους αλλά από τις θεϊκές δυνάμεις, εφόσον εκείνες

⁴ Αθ.Φραγκούλης, Λεξικό της αρχαίας ελληνικής, εκδόσεις Πατάκη, σελ.535

⁵ Δομή, τόμος 12, σελ.166

⁶ Υδρία, τόμος 9, σελ. 2901

καλούνται να παίξουν τον ρόλο των εγγυητών του όρκου. Κανένας αρχαίος ινδο-ευρωπαϊκός κώδικας δεν προβλέπει ποινή για την επιορκία, η τιμωρία της επιορκίας είναι υπόθεση των θεών. Το να δεσμεύεται κανείς με όρκο, σημαίνει πως εκ των προτέρων εγκαταλείπεται στην θείκη εκδίκηση, εφόσον καλεί τους θεούς να είναι παρόντες στην πράξη που δεσμεύει.

Τα προηγούμενα απεικονίζονται με ιδιαίτερη ευγλωττία σε πλήθος περιπτώσεων. Στο έργο του Ξενοφώντα "Κύρου ανάβαση" ο Κλέαρχος συζητά με τον Τισσαφέρνη λέγοντας : "εγώ Τισσαφέρνη, γνωρίζω ότι οι μεταξύ μας όρκοι έχουν γίνει και χειραψίες έχουν ανταλλαγεί με διαβεβαιώσεις ότι δεν θα θελήσουμε να βλάψουμε οι μεν τους δε. Πρώτον δηλαδή και αυτό είναι το σπουδαιότερο, οι προς τους θεούς όρκοι μας εμποδίζουν να είμαστε εχθροί μεταξύ μας. Άνθρωπο που έχει την συναίσθηση ότι έχει φανεί αδιάφορος προς τους θεούς, αυτόν εγώ ποτέ δεν θα τον χαρακτήριζα ως ευτυχή. γιατί στον πόλεμο με τους θεούς δεν ξέρω ούτε ποιού είδους ταχύτητα και να χρησιμοποιεί κάποιος μπορεί να ξεφύγει, ούτε σε ποιού είδους σκοτάδι μπορεί να κρυφτεί για να σωθεί. Γιατί όλα παντού και πάντα είναι στους θεούς υποχείρια και όλα παντού και πάντα οι θεοί εξουσιάζουν. Σχετικά λοιπόν με τους θεούς και τους όρκους αυτά φρονώ"⁷.

Η καταπάτηση του όρκου και η τιμωρία του καταπατήσαντος είχε συνδεθεί και με ένα άλλο μυθολογικό στοιχείο, τις ερινύες. Οι Ερινύες ενδιαφέρονται για τον όρκο ήδη από την στιγμή που δίνεται, προειδοποιεί ο Ησίοδος:

"Τίς Πέμπτες του μήνα να φυλάγεσαι, γιατί είναι φοβερές και κακορίζικες.

Είναι η Πέμπτη μέρα καθώς λένε, η μέρα που τριγυρίζουν οι Ερινύες τη

γέννηση του Όρκου, που η Έριδα τον γέννησε, κακό μεγάλο στους επίορκους". Οι Ερινύες συνταιριαζόταν με την Δήμητρα και την Περσεφόνη. Στον Όμηρο μοιράζονται με την Περσεφόνη το καθήκον να τιμωρούν τις ψυχές των επίορκων. Η Αρκαδική Δήμητρα ονομαζόταν "Ερινύς". Οι Ερινύες είναι οι Μοίρες της Μινωικής Κρήτης. Η λέξη "ερινύς" περιλαμβάνει την σημασία της τρέλας, όπως δείχνεται από την λατινική λέξη Furia και την ελληνική λέξη "ερινύω=φρενιάζω".

Οι Όρκοι αρχίζουν με επίκληση των Θεών, πρώτα των αρμόδιων θεοτήτων και ύστερα όλων των άλλων. Όλοι τους καλούνται αυτήν την επίσημη στιγμή σαν Μάρτυρες πως ο όρκος θα τηρηθεί. Στην Ιλιάδα βλέπουμε τον Αγαμέμνονα να δέεται στον Δία που είναι ο αρμόδιος των Ελλήνων θεός και παράλληλα γίνεται επίκληση του

⁷ Βιβλ. Β' Κεφ. Ε

Ηλίου-ουρανού, της γης με τους ποταμούς και του Κάτω κόσμου, δηλ. ένας όρκος που βάζει μάρτυρα ολόκληρο το σύμπαν.

Μία από τις σημαντικότερες πηγές της γνώσης μας για τις δικαιοδικές πρακτικές είναι η Δωδεκάδελτος ή Κώδικας της Γόρτυνας, που χρονολογείται στο πρώτο μισό του 5ου Π.Κ.Ε. αι., αλλά φαίνεται πως ενσωματώνει πολλούς αρχαιότερους νόμους σε «βουστροφηδόν» γραφή. Τούτο ώθησε αρκετούς ερευνητές να υποθέσουν πως πρόκειται για συστηματική αναθεώρηση αρχαιότερων νόμων από το νομοθετικό σώμα της Γόρτυνας. Οι δωδεκάδελτοι ασχολούνται με διαφορετικά θέματα, δίνοντάς μας παράλληλα την ευκαιρία να παρατηρήσουμε τον τρόπο με τον οποίο εξελισσόταν η διαδικασία στα δικαστήρια της αρχαίας Ελλάδας. Η δικαιοδική πρακτική στο νόμο της Γόρτυνας ήταν προφορική και οι μόνες αποδείξεις που γίνονταν δεκτές ήταν οι μαρτυρίες και οι όρκοι. Υφίσταται βέβαια μια διαφωνία ανάμεσα στους ερευνητές ως προς το αν ο δικαστής απλώς παρείχε την κρίση του ή αποφάσιζε βάσει όρκου. Σύμφωνα με τον J. W. Headlam η διάκριση ανάμεσα στο δικάζειν (δικάδδεν) και το ομνύοντα κρίνειν (ομνύντα κρίνεν), έτσι όπως παρουσιάζονται στο συγκεκριμένο κώδικα είναι ίδια με τη διάκριση ανάμεσα στην ανάκρισιν και την κρίσιν των αθηναϊκών δικαστηρίων. Ο δικαστής εξέδιδε την απόφασή του, όταν η κρίση καθοριζόταν από τη μαρτυρία ή τον όρκο των εναγομένων. Στις περιπτώσεις που υπήρχε κρίσις, δηλαδή δεν υπήρχε μαρτυρία και ο νόμος δεν αποδεχόταν τον όρκο ως απόδειξη, ο δικαστής αποφάσιζε κατά την κρίση του, έχοντας ακούσει τους αντίδικους και λαμβάνοντας όρκο ως απόδειξη της αμεροληψίας του.

Επίσης, από τον κώδικα της Γόρτυνας έρχονται οι πλέον πρώιμες μαρτυρίες για αναγκαστικούς όρκους διάδικων, όπως αυτός της συζύγου που οφείλει να ορκιστεί ότι μετά το διαζύγιό της έχει κρατήσει ακριβώς το μερίδιο της περιουσίας που της αναλογεί και ότι έχει επιστρέψει το υπόλοιπο στον πρώην σύζυγό της. Σε άλλη περίπτωση αν κάποιος σκλάβος που πουλήθηκε δραπετεύσει, ο πρώην ιδιοκτήτης του οφείλει να αναλάβει όρκο για να αποδείξει ότι δε σχετίζεται με τη φυγή του σκλάβου. Σε περίπτωση άρνησης οφείλει να πληρώσει την τιμή του σκλάβου. Παρόλο που γενικά ο όρκος των αντιδίκων δεν είναι υποχρεωτικός, σε τέτοιες περιπτώσεις φαίνεται πως ο Νόμος της Γόρτυνας ακολουθεί τον πανάρχαιο κανόνα του όρκου, που βρίσκεται και σε άλλα νομικά συστήματα και επιβάλλει τον όρκο, όταν δεν υπάρχει άλλος τρόπος απόδειξης γιατηνέκδοσηαπόφασης.

Στην Αθήνα της κλασικής Ελλάδας οι διάδικοι ήταν υποχρεωμένοι να αναλάβουν τον όρκο, προκειμένου να υπερασπίσουν τις θέσεις τους στην προκαταρκτική ακρόαση

(ανάκρισις), όρκους που πιθανώς να μην είχαν ιδιαίτερη σημασία στην ετυμηγορία αλλά αναλαμβάνονταν ελλείψει μαρτύρων. Το γεγονός ότι ο όρκος των διάδικων επιβιώνει ακόμη και στον σολώνειο κώδικα, αποκαλύπτει εν μέρει τη δύναμη που αντλεί ο όρκος από το εθιμικό δίκαιο παλαιότερων χρόνων, παρόλο που στην κλασική περίοδο δεν ήταν αποφασιστικός ως προς την έκδοση της ετυμηγορίας.

Μια άλλη διαδικασία, η πρόκληση σε όρκο, αναφέρεται συχνά στην ελληνική γραμματεία και περιγράφεται ως διαδικασία σύμφωνα με την οποία ο ένας διάδικος είτε προσφέρεται να αναλάβει όρκο ή προκαλεί τον αντίδικο να ορκιστεί, όπως για παράδειγμα στον Δημοσθένη. Εάν ο όρκος αναλαμβανόταν, η υπόθεση θεωρητικά έληγε. Ως προς τούτη την υπόθεση υπάρχουν αρκετές διαφωνίες, αλλά φαίνεται πως ήταν μέθοδος -μάλλον ανεπίσημη- για να τελειώνει η υπόθεση πριν παρουσιαστεί στο δικαστήριο.

Σημαντικό για την αρχαιοελληνική κοινωνία και τις δικαιοϊκές πρακτικές ήταν και το ζήτημα της ψευδορκίας ή επιορκίας. Από θρησκευτικής άποψης η επιορκία συνδέεται άμεσα με την κατάρα του όρκου, την οποία θα εξετάσουμε με συγκεκριμένα παραδείγματα. Σύμφωνα με τον Όμηρο, ο επίορκος είναι αμαρτωλός μπρος στα μάτια των θεών. Από αυτό και πολλά άλλα παραδείγματα από τον Όμηρο, τον Ησίοδο και τον Ηρόδοτο ακόμα, φαίνεται πως υπήρχε πίστη στη μαγική δύναμη της κατάρας του όρκου, μια μαγική δύναμη που μπορούσε να σπάσει μόνον η τήρηση του όρκου. Σε ό,τι αφορά στη νομική της ουσία, η επιορκία φαίνεται πως δεν είχε ιδιαίτερες συνέπειες για τον επίορκο. Αρκούσε πιθανώς το γεγονός ότι είχε να αντιμετωπίσει τους θεούς και η πολιτεία δεν επέβαλλε κάποια ιδιαίτερη τιμωρία.

Η προσωποποίηση ή και η πραγματοποίηση του όρκου από την μυθική φαντασία, που τον αναπαριστά άλλοτε με την μορφή αυτόνομης θεότητας, άγριας και καταστρεπτικής, άλλοτε πάλι με την μορφή αντικειμένου προικισμένου με δύναμη που τιμωρεί την επιορκία, είναι μία ένδειξη του ιερού και μυστικιστικού χαρακτήρα που αποδίδεται στον όρκο όπως συμβαίνει συχνά σε μυστηριακές λειτουργίες τελεουργικού χαρακτήρα.

3.2 ΟΡΚΟΣ & ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Προκειμένου να γίνει κατανοητή η σχέση μεταξύ όρκου και δικαιοϊκών πρακτικών, απαιτείται να αντιληφθούμε πως οι αρχαίες κοινωνίες στο σύνολό τους ήταν κοινωνίες θρησκευτικές. Τούτο είχε ως συνέπεια την επισκίαση των κοινωνικών πρακτικών από την

πεποιθήση της πανταχού παρουσίας μιας θεϊκής δύναμης. Ο όρκος ως όψη της κοινωνικής δικαιοσύνης ταυτίζεται εν μέρει ή πλήρως με αυτό που είναι δικαιούντι συνεπώς διεκδικεί το μερίδιό του στη δικαιοσύνη πρακτική. Πολύ περισσότερο όταν ο όρκος αναγνωρίζεται ως εξορκισμός, μια διαδικασία που θέτει εκτός πλαισίου, εκτός του κοινωνικού πλαισίου και εκτός προστασίας των θεών το άτομο και τη δεδομένη κατάσταση που προκαλεί το κακό. Εκτός από θρησκευτική πρακτική, ο Όρκος στο Έργα και Ημέραι του Ησίοδου παρουσιάζεται ως ⁸προσωποποιημένη οντότητα και είναι γιος της Έριδας, αποδίδοντας τη θρησκευτική ρίζα της χρήσης του στη δικαστική επίλυση των διαφορών που προέκυπταν ως αποτέλεσμα της κοινωνικής έριδας. Είναι ένας δαίμων και το έργο του σχετίζεται με την τιμωρία της ψευδορκίας και της επιορκίας, σε συνεργασία με τις Ερινύες.

Επίσης στην Ιλιάδα, το αρχαιότερο κείμενο της αρχαίας Ελλάδας γίνεται αναφορά στη ψευδορκία με τα εξής λόγια: "αι τιμωρία των επιορκών ουδέ μετά του θανάτου λήγουσι, τα δε άφυκτα επακολουθήματα των ορκίων υπό των Τρώων ευγλώπτως εκτίθησι δια στόματος του Αγαμέμνονος"⁹. Όπως φαίνεται επομένως ο όρκος θεωρούνταν από τους αρχαίους Έλληνες ισχυρός φραγμός που κανείς δεν τον υπερέβαινε και για χάρη οποιουδήποτε άλλου συμφέροντος. Γιατί θεωρούνταν θεμιτό να παρεκκλίνει κάποιος της ευθείας οδού του δικαίου για χάρη κάποιου φίλου του ή για την πατρίδα αλλά μόνο αν δεν έθετε όρκο για το ζήτημα αυτό. Ο όρκος ήταν δηλαδή το όριο της επιτρεπόμενης υπέρ του φίλου αδικίας. Ο Περικλής μάλιστα σε κάποιο φίλο του, που του ζητούσε να πει ψέματα έλεγε ότι οφείλει να συμπράττει τους φίλους αλλά μέχρι των θεών¹⁰. Στο κείμενο επίσης του Ξενοφώντα (Ανάβασις) η τύχη του επιορκού περιγράφεται ως φοβερά, ενώ ο Πλάτων αναφέρει τις έννοιες όσιος και εύορκος¹¹ και ονομάζει τις επιορκίες και αδικίες ως πράξεις που τιμωρούνται στον Άδη¹².

Η θρησκευτική ρίζα κάνει τον όρκο με διάφορους τρόπους αναπόσπαστο τμήμα κάθε είδους δικαιοσύνης πρακτικής. Στους Λόγους του Δημοσθένη έχουμε ένα παράδειγμα του όρκου στην πρακτική της αναβολής της δίκης. Στον Πλάτωνα, στον Ισαίο, τον Δημοσθένη, ακόμα και στον Αριστοφάνη υπάρχουν αναφορές σε μια άλλη πρακτική την αντωμοσία, ή ένορκη κατάθεση μάρτυρος ενάντια στην ένορκη μαρτυρία κάποιου άλλου.

⁹ Ιλ. 4, 158-168

¹⁰ L.Schmidt, Η ηθική των αρχαίων Ελλήνων, εκδ. Σαββάλα, τόμος Β, σελ. 453

¹¹ Πλάτων Πολιτεία 363α

¹² Πλάτων Γοργίας 524c

Όσον αφορά τώρα στη φύση του όρκου *per se* μπορούμε να διακρίνουμε τρεις διαφορετικές κατηγορίες του: τον υποσχετικό, τον αποφαντικό ή βεβαιωτικό και τον δηλωτικό. Ο υποσχετικός δεσμεύει το άτομο σε έναν τρόπο ζωής ή στην τέλεση μιας μελλοντικής πράξης. Ο αποφαντικός ή βεβαιωτικός σχετίζεται περισσότερο με παρούσες ή παρελθούσες πράξεις, ενώ ο δηλωτικός αντιπροσωπεύει μια ιεροπρεπή δήλωση ή ισχυρισμό. Στη δικαιοϊκή πρακτική ο δηλωτικός χρησιμοποιείτο, προκειμένου να συμφωνήσουν οι αντίδικοι να μην αλλάξουν θέμα της υπόθεσης και να δεσμεύονταν για αυτό ενώπιον του δικαστηρίου.

Σε σχέση με το νόμο ο όρκος μπορεί να είναι αναγκαστικός, εκούσιος, επίσημος και δικαστικός. Ο αναγκαστικός απαιτείτο σύμφωνα με το νόμο στην ανάληψη δημοσίων θέσεων και σε δικαστικές διαδικασίες. Ο εκούσιος ήταν ο όρκος των μαρτύρων και επιτρεπόταν όταν ο μάρτυρας επιθυμούσε να δώσει ορισμένη βαρύτητα στη μαρτυρία του, ή δεχόταν πρόκληση από την αντίθετη πλευρά να ορκιστεί για το αληθές των λόγων του. Ο δικαστικός όρκος χρησιμοποιείτο σε ορισμένες δικαστικές διαδικασίες ή σε θέματα που αφορούσαν στις δικαστικές διαδικασίες και μπορούσε να είναι αναγκαστικός ή εκούσιος. Ο επίσημος όρκος με τη σειρά του δινόταν επ' ευκαιρία της ανάληψης κάποιας δημόσιας θέσης και ήταν ως προς τη φύση του υποσχετικός για την ορθή χρήση της δύναμης.

Ιδιαίτερο ρόλο είχε η σύνδεση του όρκου με την κατάρα στην αρχαία Ελλάδα. Ο όρκος στην αντίληψη της αρχαίας ελληνικής κοινωνίας είναι η μεγαλύτερη κατάρα και τούτο φαίνεται από δύο συγκεκριμένα παραδείγματα. Ο Πλούταρχος στους Βίους Παράλληλους αναφέρει την περίπτωση του Κάλλιππου από τις Συρακούσες. Ο Κάλλιππος συνωμοτούσε ενάντια στον φίλο του Δίωνα. Όταν έγινε αντιληπτός από τη γυναίκα του Δίωνα, προκειμένου να καθησυχάσει τις υποψίες τους, δέχθηκε να δώσει τον μεγάλο όρκο. Ο μεγάλος όρκος γινόταν στο τέμενος των Θεσμοφόρων. Εκείνος που δίνει τον όρκο φορά τον πορφυρό μανδύα της θεάς, εδώ της Κόρης, και αφού τελήσει συγκεκριμένες τελετουργίες, αποποιείται ενόρκως (απομήμνυσι) τις κατηγορίες, κρατώντας αναμμένο πυρσό στα χέρια του. Ανάλογος όρκος, βέβαια, συνδέεται και με τις σύγχρονες δικαιοϊκές πρακτικές. Η καταπάτησή του επισύρει την κατηγορία της ψευδορκίας. Στην περίπτωση του Κάλλιππου έχουμε καταπάτηση του μεγάλου όρκου και συνεπώς ιεροδικία, αφού τελικά θυσίασε το θύμα του στη γιορτή των Κορείων, τη γιορτή της θεάς στην οποία ορκίστηκε.

Η κατάρα είναι η καθιέρωση ή αφοσίωση άλλων. Ο όρκος, όπως και η απτή μορφή του, η δοκιμασία, είναι η αφιέρωση του ίδιου του καταραμένου. Συνεπώς η άσκηση του όρκου είναι μια πράξη βαρύνουσα σημασίας στην ελληνική αρχαιότητα, είτε εφαρμόζεται ως

μέσο πρόκλησης των αντιδίκων, είτε ως τρόπος άρνησης μιας κατηγορίας, ή ως σημειολογία της μυστικότητας των δρώντων στα μυστήρια.

Ειδικότερα σε ό,τι αφορά στην τελευταία περίπτωση έχουμε μαρτυρίες δικαστικών περιπτώσεων για κατηγορίες παράβασης του όρκου περί μυστικότητας. Η μία είναι η γνωστή περίπτωση του Αισχύλου, ο οποίος κατηγορήθηκε ότι εισήγαγε δρώντα των Ελευσίνιων Μυστηρίων στη θεατρική σκηνή. Βέβαια, αν και είχε γεννηθεί στην Ελευσίνα, ο Αισχύλος ήταν γνωστός για το γεγονός ότι δεν ήταν μνημένος.. Έτσι, κατόρθωσε να αποδείξει την αθωότητά του και να απαλλαγεί, καθώς δεν μπορούσε σκόπιμα, ως μη μνημένος, να μιμηθεί αιεράδρώντα.

Μια άλλη διάσημη περίπτωση είναι εκείνη του Ανδοκίδα, πάλι με επίκεντρο τα Ελευσίνια Μυστήρια. Ο λόγος του Περί των Μυστηρίων γράφτηκε το 400 Π.Κ.Ε., ως απολογία ενάντια στην κύρια κατηγορία ότι είχε παραβεί το νόμο, παρακολουθώντας τα Ελευσίνια, ενώ πρότερα είχε κατηγορηθεί για ασέβεια. Η υπερασπιστική γραμμή που ακολουθεί για τον εαυτό του στηρίζεται στο γεγονός ότι ο νόμος με τον οποίο τον κατηγορούν δεν είναι έγκυρος, το 400 π.Χ., οπότε δεν μπορεί να ισχύει για κάτι που έγινε το 415 Π.Κ.Ε., οπότε είχε παρακολουθήσει τα Μυστήρια.

3.3 ΟΡΚΟΣ& ΑΛΛΟΙ ΛΑΟΙ

Ο όρκος είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα πολλών λαών. Από την ανατολή μέχρι τη δύση και από το Βορά μέχρι το Νότο οι άνθρωποι πάντα ορκίζονταν.Όσο θα υπάρχει ανθρώπινη κοινωνία ο όρκος θα υπάρχει πάντα. Μία μαρτυρία από την Αίγυπτο, που σώζεται σε δύο παραλλαγές, είναι ο όρκος μυστικότητας που αποσπάται από τους μύστες στην τελετή μύησης και ονομάστηκε όρκος των μυστών της Ίσιδος από τον Merkelbach. Ο στερεότυπος τύπος του όρκου κάνει εντυπωσιακή έκκληση στον δημιουργό θεό "ο οποίος χώρισε τη γη από τον ουρανό, το σκοτάδι από το φως" και ούτω καθεξής και απροσδόκητα προσθέτει:"Ορκίζομαι επίσης στο όνομα των θεών που τιμώ". οι ερμηνευτές προσπάθησαν να προσεγγίσουν τους θεούς αυτούς, υποδεικνύοντας άλλους Αιγυπτίους θεούς, όπως τον Αρποκράτη (θεό της μυστηριακής σιωπής), τον Αννουβι ή τον Θώτ. Η προσέγγιση αυτή παραβλέπει την παράδοση του τυπικού των όρκων, το οποίο έχει παρόμοιες διατάξεις από την αρχαιότητα : κάθε εταίρος πρέπει να ορκιστεί τον μεγαλύτερο "τοπικό όρκο", διότι μόνο ένας τέτοιος όρκος στους οικείους για τον καθένα θεούς "τους οποίους

τιμώ", αποτελεί σοβαρή υποχρέωση. Ο μυστηριακός όρκος, συμμορφώνεται με το έθιμο αυτό.

Την θεά Εστία την επικαλούνταν σαν μάρτυρα των όρκων, συνάμα με τον Δία. Στην Ρώμη, οι Ιέρειες της ορκισμένες με όρκους αγνότητας είχαν την βαριά ευθύνη να μην αφήσουν να σβήσει η ιερή φωτιά στο ναό της Εστίας. Σε όλα τα δημόσια καθήκοντα που επιτελούσαν υπήρχε μία πρωταρχική ιδέα ότι τα τρόφιμα και η διατροφή του κράτους, που η ιερή φωτιά ήταν το σύμβολό του εξαρτιόταν από την ακριβή εκτέλεση των καθηκόντων τους, που θα επέτρεπε και την διατήρηση του κράτους. Αλλά η διατήρηση αυτή βασιζόταν και στον όρκο αγνότητάς τους, επειδή η αγνότητα των Εστιάδων ήταν ένδειξη και εγγύηση για την υγεία και την σωτηρία της ίδιας της Ρώμης.

Το έθιμο της ορκωμοσίας απαντάται σε πολλές αδελφότητες της Δύσης, στους Κέλτες, στους Ναίτες στα Ιπποτικά Εσωτερικά Τάγματα και συχνά επισφραγίζεται με ανταλλαγή αίματος (αδελφοποίηση). Χαρακτηριστική είναι η ορκωμοσία με ανταλλαγή αίματος στην Άπω Ανατολή. οι ορεσίβιοι του Βορρά στην Καμπότζη και στο Νότιο Βιετνάμ την χρησιμοποιούν ακόμη.

Η Ε. Π. Μπλαβάτσκι μας λέει ότι ο Σωδάλιος Όρκος είναι ο πιο ιερός από όλους τους όρκους. Την παραβίαση του σωδάλιου όρκου ή υπόσχεσης την ακολουθούσε ο θάνατος. Ο Όρκος και η Σώδ (μυστική γνώση) είναι προγενέστερα της Καμπάλα και οι αρχαίοι Μιντρασεϊμ κατείχαν πλήρως την Μυστική γνώση, πριν περάσουν στο Ζοχάρ.

Στο κλειδί της Θεοσοφίας η Ε.Π.Μπ. αναφέρει για την ιερότητα του όρκου τα εξής : " Πριν αρχίσει μία οποιαδήποτε διδασκαλία το μέλος της θεοσοφίας δίνει επίσημο όρκο πως δεν θα την μεταχειριστεί για προσωπικές επιδιώξεις και δεν θα αποκαλύψει τίποτα χωρίς άδεια. Η απόσπασση από την εταιρεία τον απελευθερώνει από την υποχρέωση να υπακούσει τον Δάσκαλό του και από την συμμετοχή του στην εργασία, όχι όμως και από τον ιερό του όρκο να κρατήσει μυστικές τις γνώσεις του. Κάθε άνδρας, κάθε γυναίκα που έχει την ελάχιστη έννοια της τιμής μέσα του είναι εύκολο να καταλάβει ότι ένας όρκος σιωπής που έδωσε στο λόγο της τιμής του και ακόμα περισσότερο στο όνομα του Ανώτερου Εγώ, του κρυμμένου εντός μας Θεού τον δεσμεύει μέχρι θανάτου.

3.4 ΟΡΚΟΣ ΣΤΗ ΝΕΩΤΕΡΗ ΕΛΛΑΔΑ

Ο όρκος όμως δεν εξέλιπε και στα νεώτερα χρόνια στον ελληνικό χώρο. Βασικό σημείο αναφοράς η χρησιμότητα του όρκου σε

οργανώσεις μυστικές που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην απελευθέρωση της Ελλάδας το 1821 όπως η φιλική εταιρία. Ιδρυθείσα από τους Σκουφά, Τσακάλωφ και Ξάνθο η φιλική εταιρία¹³ χρησιμοποιούσε τον όρκο ως προϋπόθεση για να ενταχθούν σε αυτή τα μέλη της. Άλλωστε χαρακτηριστικό γνώρισμα όλων των μυστικιστικών οργανώσεων είναι η εν κρυπτώ και παραβύστω δόση όρκου ανεξάρτητα από τον εκάστοτε σκοπό της ώστε να συμμετέχει κάποιος σε αυτή.

Με το πέρασμα των χρόνων ο όρκος ενσωματώνεται και στην καθημερινότητα των Ελλήνων πολιτών. Έγινε αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνίας, του καθημερινού λόγου, της σύγχρονης ζωής. Σήμερα ο όρκος έχει πάρει πολλές μορφές στη καθημερινότητα των Ελλήνων. Μία από αυτές είναι ο όρκος που δίνουμε επικαλούμενοι κάποια άγια πρόσωπα όπως η Παναγία Χριστός ή γενικά άγιοι της εκκλησίας μας. Επίσης ο όρκος που αναφέρεται στο πράγμα που θα χάσει κάποιος αν ψευδορκήσει όπως για παράδειγμα "στη ψυχή που θα δώσω στο θεό". Άλλη μορφή όρκου είναι οι λεγόμενες αυτοκατάρες του τύπου "να μη χαρώ"¹⁴. Με βάση όλα τα προηγούμενα είναι εύκολο να αντιληφθούμε πόσο πολύ έχει ενσωματωθεί ο όρκος με όλες αυτές τις μορφές στην ελληνική κοινωνία.

4. ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΟΡΚΟΥ

Ο όρκος διακρίνεται κατά μία πρώτη άποψη σε δύο μορφές: το βεβαιωτικό όρκο και τον υποσχετικό. Στην ελληνική νομική πρακτική γίνεται γίνεται ευρεία χρήση και της βεβαιωτικής και της υποσχετικής λειτουργίας του όρκου. Η πρώτη σχετίζεται με την αποδεικτική διαδικασία και κατατείνει στην εξασφάλιση της δικανικής πεποίθησης του δικαστή. Αντίθετα ο υποσχετικός όρκος σχετίζεται με την πρόσδοση πανηγυρικότητας στην ανάληψη δημόσιας υπηρεσίας ή λειτουργήματος, χωρίς όμως αυτό να φέρει ουσιαστικά καμιά άλλη συνέπεια πλην της βεβαίωσης ότι ο ορκισθείς ασκεί πλέον νομικώς τα καθήκοντα της θέλησης που κατέχει. Στα πλαίσια της αποδεικτικής διαδικασίας, ο όρκος υπηρετεί περισσότερους σκοπούς. Ανάλογα

¹³ Ο όρκος των φιλικών άρχισε ως εξής "ΟΡΚΙΖΟΜΑΙ ενώπιον του αληθινού θεού οικειοθελώς, ότι θέλω είμαι επί ζωής μου πιστός εις την Εταιρείαν κατά πάντα. Να μη φανερώσω το παραμικρόν από τα σημεία και λόγους της, μήτε να σταθώ κατ'ουδένα λόγον η αφορμή του να καταλάβωσιν άλλοι ποτέ, ότι γνωρίζω τι περί τούτων, μήτε εις συγγενείς μου, μήτε εις πνευματικών ή φίλων μου"

¹⁴ Πάπυρος Larrouse Britanica ,τόμος 47.σελ.148

προς του σκοπούς αυτούς ο όρκος υπόκειται σε αντίστοιχες διακρίσεις και φέρει ιδιαίτερες ονομασίες, οι σημαντικότερες των οποίων είναι:

- ❖ **Όρκος μαρτυρίας:** έχει τη διπλή έννοια της προβεβαιώσεως του καταθέτοντος μαρτύρου ότι θα πει όλη την αλήθεια χωρίς να αποκρύψει κάτι σε ό,τι ρωτηθεί, αλλά και της επιβεβαιώσεως του ότι αυτά που έχει ήδη καταθέσει είναι αληθή.
- ❖ **Δικαστικός όρκος:** είναι ο όρκος που επιβάλλει ο ίδιος ο δικαστής με δική του πρωτοβουλία σε έναν από τους διαδίκους προς συμπλήρωση ή προς εξαφάνιση μη επαρκούς αποδεικτικού υλικού.
- ❖ **Εκτιμητικός όρκος:** είναι ο όρκος που δίνεται για τον καθορισμό αμφισβητούμενου ύψους μιας απαίτησης, η ύπαρξη και βασιμότητα της οποίας έχει ήδη αποδειχθεί.
- ❖ **Επακτός όρκος:** είναι ο όρκος που επιβάλλει ο ένας διάδικος στον άλλο με τη δήλωση ότι εξαρτά την απόδειξη της απαίτησης του από τη λήψη ή μη του όρκου αυτού. Εάν ο διάδικος στον οποίο επιβάλλεται ο επακτός όρκος δε δεχθεί να ορκιστεί, θεωρείται κατά νόμιμο τεκμήριο ότι οι ισχυρισμοί του αντιδίκου του, όπως τους έχει διατυπώσει ως περιεχόμενο του επακτού όρκου, είναι αληθείς. Αντεπαγωγή όρκου είναι η αντιστροφή της υποχρεώσεως παροχής του επακτού όρκου, δηλαδή η δυνατότητα που δίνει ο νόμος στο διάδικο στον οποίο απευθύνεται ο επακτός όρκος να δηλώσει ότι δε θέλει να ορκιστεί ο ίδιος, αλλά ο αντίδικος του. Τα αποτελέσματα της επαγωγής και αντεπαγωγής του όρκου είναι φυσικά τα ίδια και συνίστανται στην πλήρη απόδειξη της ύπαρξης ή αντίθετα της μη ύπαρξης της επίδικης απαίτησης.
- ❖ **Όρκος πραγματογνώμονος:** είναι συνδυασμός βεβαιωτικού και υποσχετικού όρκου. Ο πραγματογνώμων, πριν από κάθε ενέργεια του ορκίζεται ότι θα εκτελέσει με ευσυνειδησία τα καθήκοντα του¹⁵.

¹⁵ Πάπυρος Larrouse Britanica ,τόμος 47.σελ.147

5. ΟΡΚΟΣ&ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Ο όρκος ως φαινόμενο συνδιαμορφώθηκε από διάφορες συνθήκες και αναπτύχθηκε στην ελληνική κοινωνία, μία κοινωνία βαθειά επηρεασμένη από θρησκευτικές αντιλήψεις κυρίως χριστιανικές. Άλλωστε σύμφωνα με το άρθρο 3 Σ η ανατολική ορθόδοξη εκκλησία είναι η επικρατούσα θρησκεία. Πρέπει να δούμε το θεσμό του όρκου υπό το πρίσμα της ορθόδοξης διδασκαλίας. Η ορθόδοξη εκκλησία έχει συγκεκριμένη άποψη για τη χρήση του όρκου, εκπεφρασμένη από το στόμα του ιδίου του Ιησού Χριστού. ως ιδρυτή της εκκλησίας. Άλλωστε εκκλησία είναι ο ιερός εκείνος οργανισμός που ιδρύθηκε από τον Χριστό με σκοπό τη σωτηρία του ανθρωπίνου γένους¹⁶. Η διδασκαλία του Χριστού είναι και διδασκαλία της ελληνορθόδοξης εκκλησίας. Ο Χριστός λέει για τον όρκο και την φιλαλήθεια τα εξής "εγώ όμως σας λέγω να μην ορκίζεσθε καθόλου ούτε εις τον ουρανόν, διότι είναι θρόνος του θεού, ούτε εις την γην διότι είναι υποπόδιον των ποδιών του, ούτε εις τα Ιεροσόλυμα, διότι είναι η πόλις του μεγάλου βασιλέως, ούτε εις το κεφάλι σου να ορκίζεσαι, διότι δεν είσαι σε θέση να κάνεις μια τρίχαν άσπρη ή μαύρη¹⁷".

Σε άλλο απόσπασμα ψέγει τους γραμματείς και τους Φαρισαίους που λένε ότι αν ορκισθεί κανείς εις το ναό αυτό δεν είναι τίποτε, αν ορκισθεί όμως εις το χρυσό του ναού είναι υποχρεωμένος να τηρήσει τον όρκο¹⁸. Από τα δύο αποσπάσματα αυτά συνάγουμε τα εξής συμπεράσματα. Αφενός βλέπουμε ότι ο όρκος αποτελούσε συνήθη πρακτική και της εποχής του Χριστού και αφετέρου την άρνηση του Όσον αφορά την πρακτική αυτή. Ο Χριστός ζητά από τους ανθρώπους να μην ορκίζονται. Κάτι που ενστερνίστηκε και η ορθόδοξη εκκλησία της Ελλάδος.

Επομένως συνάγεται από τα προηγούμενα η πλήρης αντίθεση της εκκλησίας στην ορκοδοσία, μία αντίθεση που ξεκινάει με την αναφορά του Χριστού στον όρκο και το διανθισμό της άποψης αυτής από πατερικά κείμενα. Προς επίρρωση της άποψης αυτής πρέπει να αναφέρουμε την περίπτωση όπου στο δικαστήριο όταν καλείται ως μάρτυρας ιερωμένος δεν ορκίζεται δε δίνει δηλαδή θρησκευτικό όρκο αλλά δίνει διαβεβαίωση επικαλούμενος την ιεροσύνη του.

Επομένως η ελληνορθόδοξη εκκλησία ακολουθώντας τις διδαχές πρωτίστως του Χριστού και των πατέρων της δείχνει ιδιαίτερη απροθυμία να δεχθεί τον όρκο και θεωρεί αμαρτία την ορκοδοσία.

¹⁶ Ι.Μ.Κονιδάρης. Εγχειρίδιο εκκλησιαστικού δικαίου.,σελ 31

¹⁷ Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιον,εκδ. Αποστολική διακονία της Ελλάδος, κεφ.5,παρ 33-37, σελ 9

¹⁸ Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιον,εκδ. Αποστολική διακονία της Ελλάδος, κεφ 23,σελ51

6. ΟΡΚΟΣ&ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

6.1 Η ΙΣΟΤΗΤΑ

Κατά το άρθρο 4§1 Σ. «Οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου». Η περίφημη αυτή αρχή της ισότητας δεν είναι απλώς ισότητα ενώπιον του νόμου αλλά έχει μια ιδιαίτερη σημασία. Η ουσία της είναι ότι ρυθμίζει όμοια τα όμοια και ανόμοια τα ανόμοια. Με άλλα λόγια ο νομοθέτης δεσμεύεται από τη συνταγματική αυτή διάταξη ώστε να ρυθμίσει κατά όμοιο τρόπο τις όμοιες περιπτώσεις και με ανόμοιο τρόπο τις ανόμοιες περιπτώσεις¹⁹.

Στους χριστιανούς επιβάλλει θρησκευτικό τύπο όρκου επαχθή αφού ασκεί πίεση στη συνείδηση τους. Το ίδιο ισχύει και για τους αλλόθρησκους που η θρησκεία τους, τους επιτρέπει να δίνουν θρησκευτικό όρκο. Αντίθετα όσον αφορά τους κληρικούς δε θεσπίζει θρησκευτικό όρκο αλλά σύμφωνα με τις αντίστοιχες ρυθμίσεις του Κ.Πολ.Δ. και του Κ.Ποιν.Δ. δίνουν διαβεβαίωση στην ιεροσύνη τους. Αυτό βέβαια το έκανε ο νομοθέτης προσπαθώντας να προστατέψει τους κληρικούς από την ορκοδοσία, περιέπεσε όμως σε μεγαλύτερο σφάλμα καθώς η διαβεβαίωση στην ιεροσύνη δεν είναι τίποτε άλλο από τον όρκο στην ιεροσύνη δηλαδή στο άγιο πνεύμα που τους έχρισε ιερωμένους και με τον τρόπο αυτό είναι μεγαλύτερη γι αυτούς ύβρη.

Τέλος στους άθεους και σε όσους η θρησκεία τους δεν πρεσβεύει την ορκοδοσία η ελληνική νομοθεσία εξομοιώνει τον όρκο με τη διαβεβαίωση στην τιμή τους. Ο όρκος αυτός δεν είναι καθόλου επαχθής αφού δεν ασκεί πίεση στις θρησκευτικές πεποιθήσεις τους σε αντίθεση με τις άλλες περιπτώσεις που το κάνει.

Ο νομοθέτης επιπρόσθετα μπορεί να κάνει διακρίσεις από την αρχή της ισότητας όταν τίθεται ζήτημα δημοσίου συμφέροντος²⁰. Για τον όρκο έχει υποστηριχθεί ότι οι όποιες διαφοροποιήσεις δικαιολογούνται από ανώτερους δικαιοπολιτικούς λόγους όπως είναι η ανεύρεση της αλήθειας. Ωστόσο η αρχή της ισότητας ως αόριστη νομική κατασκευή που εισάγεται από το σύνταγμα δε θα έπρεπε να τίθεται στο περιθώριο από αδικαιολόγητες διαφοροποιήσεις της ορκοδοσίας.

Από τα παραπάνω μπορούμε να συνάγουμε με ασφάλεια συμπεράσματα σχετικά με τη σχέση όρκου-ισότητας. Η αντίφαση είναι

¹⁹ Α.Μάνεσης, Η συνταγματική αρχή της ισότητας και η εφαρμογή αυτής υπό των δικαστηρίων, ΕΕΝ 25, σελ 445.

²⁰ Π.Δαγτόγλου, Συνταγματικά Δικαιώματα, σελ 1038

εμφανής καθώς ο όρκος σε διάφορες κατηγορίες πολιτών δεν επιβάλλεται με τον ίδιο τρόπο. Σε κάποιες περιπτώσεις είναι επαχθής και σε άλλες καθόλου. Δεν είναι δυνατόν για παράδειγμα στους χριστιανούς να επιβάλλεται η ορκοδοσία όταν μάλιστα η ίδια η εκκλησία έχει αντίθετη θέση και να το επιβάλει ασκώντας πίεση στη θρησκευτική τους συνείδηση ενώ στους άθεους να ζητά απλώς τη διαβεβαίωση της τιμής τους.

6.2 Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΑ

Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια ρυθμίζεται στο άρθρο 2§1 Σ. Συγκεκριμένα το άρθρο 2§1 Σ ορίζει τα εξής "ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας". Η διάταξη αυτή τοποθετούμενη σε περίοπτη θέση του συνταγματικού κειμένου αποτελεί το θεματοφύλακα για την προστασία όλων των δικαιωμάτων καθώς αυτά πηγάζουν από την αξιοπρέπεια του ανθρώπου. Σε συνδυασμό μάλιστα με τη διάταξη του άρθρου 5§1 Σ που ορίζει ότι "καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητα του και να συμμετέχει στην κοινωνική, πολιτική και οικονομική ζωή της χώρας εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη» αποτελεί το προστατευτικό πλέγμα των δικαιωμάτων ανεξαιρέτως.

Η ιδιαίτερη σύνδεση του όρκου με την αρχή της ανθρώπινης αξίας έγκειται στο εξής: όταν καλείται κάποιος ως μάρτυρας θεωρείται από πριν ως άνθρωπος ανειλικρινής που πρέπει το κράτος με τον όρκο να τον εκβιάσει και να τον εξαναγκάσει με αφόρητη πίεση απειλώντας τον με την τιμωρία εκ θεού. Όμως αυτή η δυσπιστία του κράτους στον πολίτη τον μειώνει ηθικά και τον προσβάλλει ως ανθρώπινη προσωπικότητα. Το ίδιο το κράτος δηλαδή αντιτίθεται στην διακηρυγμένη από το ίδιο αρχή της προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας του άρθρου 2§1 Σ με το να αντιμετωπίζει με δυσπιστία τους μάρτυρες και με την επιβολή του όρκου σε αυτούς ως αναγκαίο κακό της ενδεχόμενης ανειλικρίνειας τους

6.3 ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Ο όρκος συνδέεται στενά και με μία άλλη αρχή που κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα και είναι η αρχή της θρησκευτικής ελευθερίας. Η θρησκευτική ελευθερία αναλύεται στη ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως και στην ελευθερία της λατρείας. πρέπει

επομένως να εμβαθύνουμε στις δύο αυτές εκφάνσεις της θρησκευτικής ελευθερίας.

Θρησκευτική συνείδηση είναι η ενδιάθετη, μύχια πεποίθηση κάθε ανθρώπου σε σχέση με το θείο η οποία πεποίθηση μπορεί να έχει θετικό ή αρνητικό πρόσημο²¹. Αν αναλύσουμε τα επί μέρους δικαιώματα που περιλαμβάνει η Θρησκευτική συνείδηση θα δούμε ότι είναι και το δικαίωμα να εκδηλώνει κανείς ή να μην εκδηλώνει δηλαδή να αποσιωπά τις όποιες θρησκευτικές του πεποιθήσεις του ή την ανυπαρξία τους. Δηλαδή ο καθείς έχει το δικαίωμα όχι μόνο να μην αποκαλύπτει αν θέλει τα θρησκευτικά του πιστεύω αλλά ακόμη και την ανυπαρξία αυτών. Άλλωστε στην ειδικότερη αυτή έκφανση του δικαιώματος της θρησκευτικής συνείδησης στηρίχθηκε η άποψη που λέει ότι η αναγραφή του θρησκεύματος είναι αντισυνταγματική. Γιατί και όταν είναι προαιρετική η αναγραφή του θρησκεύματος από την απουσία δηλώσεως τεκμαίρεται η ύπαρξη ή η έλλειψη θρησκευτικών πεποιθήσεων.

Όταν επομένως το δικαστήριο επιβάλλει το θρησκευτικό όρκο παραβιάζει αυτή την ίδια την έκφανση του δικαιώματος της θρησκευτικής συνείδησης να εκδηλώνει ή να μην εκδηλώνει κανείς τα θρησκευτικά του πιστεύω. Η επιβολή Όρκου ως μέσο αποκάλυψης των θρησκευτικών πεποιθήσεων ή την ανυπαρξία αυτών είναι άκρως αντισυνταγματική.

7. Ο ΟΡΚΟΣ ΜΕΣΑ ΣΤΙΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

7.1 ΟΡΚΩΜΟΣΙΑ ΤΟΥ ΠτΔ ΑΡΘ.33§2 Σ

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας προκειμένου να αναλάβει τα καθήκοντα του πρέπει να δώσει τον ακόλουθο όρκο "Ορκίζομαι στο όνομα της Αγίας και Ομοούσιας και Αδιαίρετης Τριάδας να φυλάσσω το Σύνταγμα και τους νόμους, να μεριμνώ για την πιστή τους τήρηση, να υπερασπίζω την εθνική ανεξαρτησία και την ακεραιότητα της Χώρας, να προστατεύω τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των Ελλήνων και να υπηρετώ το γενικό συμφέρον και την πρόοδο του Ελληνικού Λαού."

Ο όρκος αυτός προσδιορίζεται επακριβώς στο άρθρο 33§2 Σ όπως αναφέρεται παραπάνω και είναι αποτέλεσμα της προηγούμενης

²¹ Ι.Μ.Κονιδάρης. Εγχειρίδιο εκκλησιαστικού δικαίου .,σελ 48

εκλογής του σύμφωνα με το άρθρο 32 Σ. το οποίο αναλύει τη διαδικασία που γίνεται με ονομαστική ψηφοφορία σε ειδική συνεδρίαση. Επίσης σύμφωνα με το άρθρο 30§1 εκλέγεται για περίοδο πέντε ετών και επανεκλογή του ίδιου προσώπου γίνεται για μία μόνο φορά.

Αυτό που έχει ιδιαίτερη σημασία για την ανάλυση μας είναι η αναφορά μέσα στο άρθρο 33§2Σ. ότι ο όρκος γίνεται στο όνομα της Αγίας και Ομοούσιας και Αδιαίρετης Τριάδας. Ενώ δηλαδή οι θρησκευτικές πεποιθήσεις δεν αποτελούν κριτήριο²² για την ανάδειξη κάποιου στο αξίωμα του Προέδρου της Δημοκρατίας το άρθρο 33§2 Σ αναφέρει τα βασικά χαρακτηριστικά της ορθόδοξης εκκλησίας ως αναπόσπαστο κομμάτι του όρκου που είναι υποχρεωμένος να δώσει ο πολίτης που θα αναλάβει το τιμητικό αυτό αξίωμα.

Έχουν υποστηριχτεί πολλές απόψεις για το ζήτημα αν πρέπει ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας να είναι χριστιανός ορθόδοξος. Μία άποψη λέει ότι πρέπει να είναι χριστιανός ορθόδοξος αποκλείοντας έτσι Έλληνες από το προεδρικό αξίωμα που δεν είναι ορθόδοξοι χριστιανοί. Κάποιοι άλλοι επιμένουν ότι αρκεί να είναι χριστιανός και όχι απαραίτητα ορθόδοξος. Τέλος μία άποψη υποστηρίζει ότι θα μπορούσε να εφαρμοστεί αναλογικά ο όρκος για τους αλλόδοξους και τους αλλόθρησκους που αναφέρεται στο άρθρο 59§2 Σ.

Συμπερασματικά πρέπει να πούμε ότι ο συντακτικός νομοθέτης με την καθιέρωση του όρκου στο άρθρο 33 Σ. δημιουργεί μία αντίθεση απέναντι στα άρθρα 4&13 Σ. Αν και η θεώρηση ότι το άρθρο 33 Σ θα πρέπει να υποχωρήσει στις προηγούμενες διατάξεις προϋποθέτει αποδοχή της θεωρίας των αντισυνταγματικών διατάξεων του συντάγματος και δεν γίνεται καταρχάς δεκτή το ζήτημα εμφανίζει θεωρητική πρωτίστως σημασία λόγω του γεγονότος ότι θα ήταν ιδιαίτερα σπάνιο να μην ανήκει ο ΠτΔ στην επικρατούσα θρησκεία²³.

7.2 ΟΡΚΩΜΟΣΙΑ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ & ΥΦΥΠΟΥΡΓΩΝ Ν.1558

Οι αντιπρόεδροι της Κυβέρνησης, οι υπουργοί και οι υφυπουργοί διορίζονται και παύονται σύμφωνα με τα άρθρα 37 παρ. 1 και 81 παρ. 1 του Συντάγματος, με προεδρικό διάταγμα ύστερα από

²² Σύμφωνα με το άρθρο 31Σ. τα κριτήρια για να εκλεγεί κάποιος ως Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι 4: να είναι Έλληνας πολίτης από πέντε τουλάχιστον χρόνια από την εκλογή του, να έχει ελληνική καταγωγή από πατέρα ή μητέρα, να έχει συμπληρώσει το τεσσαρακοστό έτος της ηλικίας του και να έχει νόμιμη την ικανότητα του εκλέγειν.

²³ Ι.Μ.Κονιδάρης. Εγχειρίδιο εκκλησιαστικού δικαίου .,σελ 51

πρόταση του Πρωθυπουργού και δίνουν ενώπιον του Προέδρου της Δημοκρατίας τον ακόλουθο όρκο: "Ορκίζομαι στο όνομα της Αγίας, Ομοούσιας και Αδιαίρετης Τριάδας να τηρώ το Σύνταγμα και τους νόμους και να υπηρετώ το γενικό συμφέρον του ελληνικού λαού". Η παρ. 2 του άρθρου 59 του Συντάγματος ισχύει αναλόγως. Μπορεί επίσης να δοθεί όρκος με διαβεβαίωση χωρίς θρησκευτικό περιεχόμενο.

7.3 ΟΡΚΩΜΟΣΙΑ ΤΩΝ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ ΑΡΘ.59 Σ.

Σύμφωνα με το άρθρο 59 του Συντάγματος, οι βουλευτές πριν αναλάβουν τα καθήκοντά τους δίνουν στο βουλευτήριο και σε δημόσια συνεδρίαση τον ακόλουθο όρκο: "Ορκίζομαι στο όνομα της Αγίας και Ομοούσιας και Αδιαίρετης Τριάδας να είμαι πιστός στην Πατρίδα και το δημοκρατικό πολίτευμα, να υπακούω στο Σύνταγμα και τους νόμους και να εκπληρώνω ευσυνείδητα τα καθήκοντά μου." Αλλόθρησκοι ή ετερόδοξοι βουλευτές δίνουν τον ίδιο όρκο σύμφωνα με τον τύπο της δικής τους θρησκείας ή του δικού τους δόγματος.

Σύμφωνα με τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι ο όρκος είναι condition sine qua non, απαραίτητος όρος χωρίς τον οποίο δε μπορεί κάποιος να γίνει βουλευτής. Ο κανονισμός της Βουλής επαναλαμβάνει την επιταγή αυτή του Συντάγματος σύμφωνα με τον οποίο από την ορκωμοσία τους οι βουλευτές αναλαμβάνουν την άσκηση των καθηκόντων τους. Δεν επιτρέπονται αρνήσεις και αντιρρήσεις για την δόση του όρκου. Βέβαια σύμφωνα με τον κανονισμό της Βουλής στο άρθρο 3§3 οι τυχόν επιφυλάξεις διατυπώνονται σε σύντομη γραπτή δήλωση που κατατίθεται στο προεδρείο της Βουλής και καταχωρίζεται στα πρακτικά.

Το περιεχόμενο του όρκου διακρίνεται σε επικλητικό και βεβαιωτικό. Το επικλητικό αναφέρεται στην επίκληση του θείου και επομένως αποκτά θρησκευτική χροιά. Από την άλλη το βεβαιωτικό περιλαμβάνει την πίστη στην πατρίδα και το δημοκρατικό πολίτευμα, την υπακοή στο σύνταγμα και τους νόμους και την ευσυνείδητη εκπλήρωση των βουλευτικών καθηκόντων²⁴. Είναι δηλαδή όρκος πίστης. Υποχρεωτική είναι η δόση όρκου αλλά το βεβαιωτικό περιεχόμενο και όχι το θρησκευτικό. Άλλωστε αυτό βεβαιώνεται από το άρθρο 59§2Σ. που δίνει το δικαίωμα στους αλλόθρησκους και

²⁴ Α.Γ. Δημητρόπουλος, Οργάνωση και Λειτουργία του κράτους, τόμος Β, σελ.177

ετερόδοξους βουλευτές να δίνουν τον ίδιο όρκο σύμφωνα με τον τύπο της δικιάς τους θρησκείας ή του δικού τους δόγματος.

8. ΟΡΚΟΣ&ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ

8.1 Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΟΝ Κ.ΠΟΛ.Δ.

Ο όρκος έχει σημαίνουσα θέση στον Κ.Πολ.Δικ. Καθιερώνεται σε ένα πλήθος διατάξεων διάσπαρτων του νομοθετήματος. Συνολικά ο όρκος κατοχυρώνεται στα παρακάτω άρθρα:385,408,417,530,861-865,941,952 Κ.Πολ.Δικ.

Γενικά ο όρκος όπως τονίσαμε και παραπάνω σχετικά με τις διακρίσεις των όρκων παίρνει δύο μορφές. Εμφανίζεται αφενός ως υποσχετικός όπως ισχύει για τους μάρτυρες, τους πραγματογνώμονες και τους διερμηνείς και αφετέρου ως βεβαιωτικός που αφορά τους διαδίκους. Όσον αφορά τον όρκο για τους μάρτυρες τους πραγματογνώμονες και τους διερμηνείς δεν υπήρχαν ιδιαίτερες αντιδράσεις σε αντίθεση με τον όρκο των διαδίκων όπου υποστηρίχθηκε από ορισμένους ότι θα έπρεπε να καταργηθεί.

Αναλύοντας τις διατάξεις πρέπει να αναφέρουμε ότι το άρθρ.385§1 Κ.Πολ.Δικ. αναφέρει τον όρκο των πραγματογνωμόνων όπου τονίζει ότι ορκίζονται να εκτελέσουν ευσυνειδήτως τα καθήκοντα τους.«Η όρκιση γίνεται ενώπιον του δικαστηρίου που δικάζει την υπόθεση ή το δικαστηρίου ή του δικαστή που ορίζεται από το πρώτο και συντάσσεται αίτηση γι αυτήν²⁵».Ανάλογα ο όρκος επιβάλλεται και στους διερμηνείς στο άρθρο 252§3 Κ.Πολ.Δικ.

Όσον αφορά τους διαδίκους οι σχετικές διατάξεις 421-431 Κ.Πολ.Δικ καταργήθηκαν. Κατά κανόνα πλέον οι μάρτυρες δεν ορκίζονται σύμφωνα μάλιστα και με το άρθρο 417 Κ.Πολ.Δικ που αναφέρει τα παραπάνω. Ωστόσο το δικαστήριο μπορεί αν θέλει να διατάξει να εξεταστεί με όρκο ο διάδικος για όλα ή μερικά από τα αμφισβητούμενα γεγονότα.

Ίσως το πιο σημαντικό άρθρο που ενσωματώνει τον όρκο είναι το αρθ.408 Κ.Πολ.Δικ. Είναι το άρθρο που διακρίνει ανάμεσα στο χριστιανικό όρκο και στον πολιτικό όρκο όσον αφορά τους μάρτυρες. Με το αρθ.408 Κ.Πολ.Δικ δημιουργούνται οι εξής ομάδες:

- **Κάθε πολίτης** που θα κληθεί ως μάρτυρας και είναι χριστιανός ορθόδοξος μπορεί να επιλέξει ανάμεσα στο χριστιανικό όρκο

²⁵ Νικ.Κ.Κλαμαρή, Δικονομικά κείμενα 1,έκδοση 5, σελ 139

του αρθ.408§2 Κ.Πολ.Δικ ή στον πολιτικό όρκο του αρθ.408§3 Κ.Πολ.Δικ.Δηλαδή ακόμη και αν κάποιος είναι χριστιανός ορθόδοξος δεν του επιβάλλεται ο χριστιανικός όρκος αλλά μπορεί να επιλέξει και τον πολιτικό.

- **Οι άθεοι και αυτοί που η θρησκεία τους απαγορεύει τον όρκο** πρέπει να δώσουν τον πολιτικό όρκο, να δηλώσουν την αλήθεια των λεγομένων τους στην τιμή και την υπόληψη τους.
- Οι **κληρικοί** κάθε θρησκευμάτων ορκίζονται διαβεβαιώνοντας στην ιερωσύνη τους.
- Οι **κουφοί, άλαλοι και κωφάλαλοι** ορκίζονται σύμφωνα με το άρθρο 253 Κ.Πολ.Δικ

Επιπρόσθετα όσον αφορά τις άλλες διατάξεις τα άρθρα 861-866 Κ.Πολ.Δικ προβλέπουν το βεβαιωτικό όρκο αν το οφειλόμενο κινητό δεν βρεθεί εις χείρας του οφειλέτη, ο οφειλέτης δίδει όρκο ότι δε γνωρίζει που βρίσκεται αυτό²⁶. Σε περίπτωση που ο οφειλέτης αρνείται να δώσει όρκο μπορεί να απαγγελθεί εις βάρος του προσωπική κράτηση(862§2 Κ.Πολ.Δικ). Με τον τρόπο αυτό καθιερώνεται έμμεσος εξαναγκασμός του οφειλέτη ώστε να παραδώσει το οφειλόμενο πράγμα.

8.2 Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΟΝ Π.Κ

Ο όρκος κατέχει σημαντική θέση και στο νομοθετικό κείμενο του ποινικού κώδικα. Ειδικότερα στο άρθρο 224 Π.Κ. προβλέπεται το αδίκημα της ψευδορκίας κατά το οποίο όποιος δώσει ψευδή όρκο εν γνώση του τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών²⁷. Ορίζοντας την ψευδορκία θα λέγαμε ότι είναι η ψευδής ένορκη διαβεβαίωση δικαστηρίου ή άλλης αρμόδιας αρχής για την αλήθεια και πληρότητα ενός ισχυρισμού ο οποίος έχει καταστεί κατά νόμο αντικείμενο απόδειξης²⁸. Η ψευδορκία είναι έγκλημα δόλου, δηλαδή η τέλεση του πλημμελήματος αυτού προϋποθέτει γνώση και θέληση διαβεβαίωσης ψευδών πραγμάτων ως αληθών.

Επίσης στο άρθ. 225Π.Κ. προβλέπεται ότι με ποινή φυλάκισης το πολύ δύο ετών θα τιμωρείται όποιος όταν εξετάζεται ως μάρτυρας ή διάδικος χωρίς όρκο από αρχή αρμόδια να ενεργεί τέτοια εξέταση, εν γνώσει του καταθέτει ψέματα ή αρνείται ή αποκρύπτει την αλήθεια.

²⁶ Γ.Χ.Νικολόπουλου, Αναγκαστική εκτέλεση, σελ152

²⁷ Α.Καρρά, Ποινικός Κώδικας, εκδόσεις Σάκκουλα 2004, σελ 132

²⁸ Πάπυρος Larrouse Britanica, τόμος 61.σελ.412

Το ίδιο θα τιμωρηθεί και όποιος δηλώνει πως είναι έτοιμος να δώσει στο δικαστήριο ψευδή όρκο, που όμως δεν έδωσε, γιατί ο αντίδικος τον δέχτηκε σαν δοσμένο.

Το άρθρο 226Π.Κ. αναφέρεται στην ψευδορκία του πραγματογνώμονα και του διερμηνέα. Στην περίπτωση που εις εκ των δύο εν γνώσει εκθέσει με όρκο ψέματα ή αποκρύπτει την αλήθεια τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών. Τέλος το άρθρο 228Π.Κ αναφέρει τη παραπλάνηση σε ψευδορκία. Σύμφωνα με τη ρύθμιση αυτή όποιος παρασύρει κάποιον να δώσει από πλάνη ψευδή όρκο τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών αν η πράξη δεν τιμωρείται αυστηρότερα κατά τις διατάξεις για την ηθική αυτουργία.

8.3 Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΟΝ Κ.ΠΟΙΝ.Δ

Ο όρκος έχει εξέχουσα θέση και στον Κ.Ποιν.Δικ. και ρυθμίζεται στα άρθρα 218-220 Κ.Ποιν.Δικ. Στο άρθρο 218 Κ.Ποιν.Δικ συγκεκριμένα ρυθμίζεται ο όρκος των μαρτύρων. Στην πρώτη παράγραφο αναφέρεται ο εξειδικευμένος όρκος που δίνεται από τους μάρτυρες που ορκίζονται δημόσια. στη δεύτερη παράγραφο υπάρχει ρύθμιση για τον άλαλο μάρτυρα που ορκίζεται γράφοντας και υπογράφοντας τον όρκο και ύστερα θέτει το δεξιό χέρι του στο ευαγγέλιο. στην Τρίτη παράγραφο ρυθμίζεται ο όρκος των κληρικών ή των ιερωμένων που η εκκλησία τους δεν αναγνωρίζει τον όρκο οπότε και δεν ορκίζονται αλλά δίνουν διαβεβαίωση στην ιεροσύνη τους και σύμφωνα με τους κανόνες με τους οποίους διέπονται.

Στο άρθρο 219 Κ.Ποιν.Δικ ρυθμίζεται πάλι ο όρκος των μαρτύρων αλλά στην προδικασία. οι μάρτυρες δίνουν τον ίδιο όρκο του άρθρου 218 Κ.Ποιν.Δικ. Τέλος στο άρθρο 220 Κ.Ποιν.Δικ ρυθμίζεται ο όρκος των αλλοθρήσκων και σύμφωνα με την πρώτη παράγραφο αν η θρησκεία του αναγνωρίζεται από το κράτος και σε αυτήν υπάρχει γνωστός τύπος τότε αυτός είναι έγκυρος στην ποινική διαδικασία. Αντιθέτως αν η θρησκεία του δεν επιτρέπει τον όρκο ή αν ο μάρτυρας πείσει το δικαστήριο ότι είναι άθεος τότε δίνεται συγκεκριμένος όρκος με επίκληση στην τιμή και υπόληψη του μάρτυρα.

8.4 Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΟΝ Κ.Δ.Δ

Στον Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας στο άρθρο 162 ορίζεται η ορκοδοσία των πραγματογνωμόνων. Σύμφωνα με αυτό «οι πραγματογνώμονες ορκίζονται ενώπιον του δικαστηρίου που τους διόρισε ή του εισηγητή – δικαστή, ότι θα εκτελέσουν τα καθήκοντα

τους με ευσυνειδησία, αντικειμενικότητα και εχεμύθεια. Κατά τα λοιπά τηρείται ο τύπος του όρκου των μαρτύρων²⁹».

8.5 Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΟΝ Υ.Κ

Στον Υπαλληλικό Κώδικα στο άρθρο 18§2 ορίζεται η αποδοχή της υπαλληλικής σχέσης η οποία ολοκληρώνεται ύστερα από την ορκωμοσία που δίνεται κατά το επόμενο άρθρο. Σύμφωνα με το άρθρο 19 του Υ.Κ. « Ο όρκος δίνεται ενώπιον του οργάνου που έχει εκδώσει την πράξη διορισμού ή του οργάνου που ορίζεται στο έγγραφο της κοινοποίησης.

α) Ο όρκος έχει ως εξής :

"Ορκίζομαι να φυλάττω πίστη στην Πατρίδα, υπακοή στο Σύνταγμα και τους νόμους και να εκπληρώνω τιμίως και ευσυνειδήτως τα καθήκοντά μου".

β) Ο όρκος των αλλοδαπών έχει ως εξής :

"Ορκίζομαι να φυλάττω πίστη στην Ελλάδα, υπακοή στο Σύνταγμα και τους νόμους και να εκπληρώνω τιμίως και ευσυνειδήτως τα καθήκοντά μου".

γ) Όσοι δηλώνουν ότι δεν πρεσβεύουν καμία θρησκεία ή πρεσβεύουν θρησκεία που δεν επιτρέπει τον όρκο, παρέχουν, αντί όρκου, την ακόλουθη διαβεβαίωση :

"Δηλώνω, επικαλούμενος την τιμή και τη συνείδησή μου, ότι θα φυλάττω πίστη στην Ελλάδα, υπακοή στο Σύνταγμα και τους νόμους και ότι θα εκπληρώνω τιμίως και ευσυνειδήτως τα καθήκοντά μου".

2. Η ορκωμοσία βεβαιώνεται με πρωτόκολλο, που χρονολογείται και υπογράφεται από τον ορκιζόμενο και το όργανο ενώπιον του οποίου ορκίζεται. Η ανάληψη καθηκόντων πιστοποιείται με έκθεση, που υπογράφεται από τον προϊστάμενο της οικείας υπηρεσίας και τον υπάλληλο. Η έκθεση φέρει αριθμό πρωτοκόλλου της χρονολογίας ανάληψης καθηκόντων».

8.6 Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΗΝ Ε.Σ.Δ.Α

Αρχικά πρέπει να τονιστεί ότι η Ε.Σ.Δ.Α αποτελεί ενσωματωμένο νόμο του ελληνικού κράτους από τότε που

²⁹ Θ.Φορτσάκη, Διοικητική Δικονομία, Εκδ.Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2005

επικυρώθηκε με το ν.2329/53.Με βάση και το άρθρο 28§1 Σ η ευρωπαϊκή Σύμβαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου αποτελεί νόμο υπέρτερης νομοθετικής αξίας από τους απλούς νόμους του κράτους. Επομένως η Ε.Σ.Δ.Α υπερισχύει των απλών νόμων.

Στο άρθρο 9§1 Ε.Σ.Δ.Α αναφέρεται η ελευθερία επιλογής της θρησκείας ως προστατευόμενη αρχή από τη σύμβαση. Ο όρκος όμως από τη στιγμή που έχει άμεση σχέση με την επιλογή θρησκείας και από τη στιγμή που είναι υποχρεωτικός φαλκιδεύει αυτό το ίδιο το άρθρο της Ε.Σ.Δ.Α που κατοχυρώνει την ελευθερία αυτή. Άρα η επιβολή σε κάποιον ορκοδοσίας που συνδέεται άμεσα με συγκεκριμένη θρησκεία οδηγεί αναμφισβήτητα σε παραβίαση του άρθρου 9 Ε.Σ.Δ.Α.

9. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

9.1 Σ.Τ.Ε 2601/98

Με την απόφαση αυτή το Σ.Τ.Ε επιλήφθηκε την αίτηση ακύρωσης που ασκήθηκε από φοιτητή θεολογικής σχολής του παν/μίου Αθηνών κατά εκτελεστών πράξεων με τις οποίες απερρίφθη αίτημα του αιτούντος να απαλλαγεί από την προβλεπόμενη καθιέρωση προς καθομολόγηση στην οποία αυτός αρνείται να προβεί για λόγους θρησκευτικής συνείδησης. Με βάση τις διατάξεις του άρθρου 13 Σ. αλλά και του άρθρου 9 Ε.Σ.Δ.Α κατοχυρώνεται η θρησκευτική συνείδηση ως δικαίωμα καθενός. Αυτό υποδηλώνει ότι ακόμα και αν ο νόμος δεν ορίζει ότι μπορεί να αντικατασταθεί ο όρκος από διαβεβαίωση που δίνει ο ενδιαφερόμενος επικαλούμενος την τιμή και την υπόληψη του. Ορθώς λοιπόν το Σ.Τ.Ε με βάση τα παραπάνω ακύρωσε τις προσβαλλόμενες πράξεις ως μη νόμιμες και ανέπεμψε την υπόθεση στη διοίκηση προκειμένου αυτή να ενεργήσει τα απαιτούμενα έτσι ώστε να δοθεί το πτυχίο στον αιτούντα.

9.2 Συμβ.Πλημ/κων Μυτιλήνης 64/1997

Μάρτυρας ο οποίος κλήθηκε να καταθέσει στο μονομελές Πλημμελειοδικείο αρνήθηκε να δώσει τον κατά άρθρο 218§1 Κ.Π.Δ του θρησκευτικού όρκου. Το δικαστήριο αντί να τον καλέσει να δώσει τον κατά άρθρο 220§2 Κ.Π.Δ τύπο όρκου το απέβαλε. Κατά συνέπεια ο κατηγορούμενος δεν αρνήθηκε να δώσει τον όρκο της μαρτυρίας του και δεν τέλεσε το ποινικό αδίκημα της επίμονης άρνησης του όρκου μαρτυρίας

9.3 ΕΦΕΤΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ 3796/79

Υποχρέωση όρκισης των μαρτύρων και ποινική ευθύνη τους σε περίπτωση άρνησης δόσεως του όρκου. Υπάρχει σύγκρουση καθηκόντων που αποκλείει τον καταλογισμό κατά την εκτέλεση ενός ηθικοκοινωνικού καθήκοντος που συγκρούεται προς ένα έννομο καθήκον.

9.4 Μ.ΠΛΗΜ/ΚΕΙΟ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ 23161/78

Άρνηση όρκισης μάρτυρα .Και ο οπαδός της χριστιανικής θρησκείας επικαλούμενος την υπό των ιερών κανόνων απαγόρευσης του όρκου δικαιούται να αρνηθεί νομίμως τη δόση αυτού οπότε θα πρέπει να δώσει τον όρκο υπό τον τύπο της κατά άρθρου 220§2 Κ.Π.Δ διαβεβαίωσης.

9.5 ΠΛΗΜ/ΚΕΙΟ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ 2529/79

9.6 Α.Π. 1304/82

10. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο όρκος αποτελεί στη σύγχρονη κοινωνία μία σημαντική παράμετρος του ανθρώπινου βίου. Ωστόσο από την εποχή που καθιερώθηκε υπήρξαν μεταβολές πρωτίστως στην κοινωνία που αντικατοπτρίζονται και στο δίκαιο. Άλλωστε η διαμόρφωση του δικαίου ως σύνολο κανόνων που ρυθμίζουν τη ζωή των ανθρώπων εμπίπτει ακριβώς στη αλλαγή της αντίληψης για τις ίδιες αυτές συμπεριφορές .Κάτι που θεωρούνταν στο παρελθόν απαγορευμένο μπορεί να μην είναι στο μέλλον αφού αλλάζει η κοινωνική αντίληψη. Με την λογική αυτή επήλθε και μία μεγάλη μεταβολή όσον αφορά τα συνταγματικά δικαιώματα και την εφαρμογή τους στο σύγχρονο κράτος. Το φαινόμενο του ατομικισμού με την καθιέρωση των ατομικών δικαιωμάτων των ατόμων έναντι του κράτους μεταβλήθηκε σε ένα ανθρωπιστικό κράτος δικαίου.

Ύστερα από τη συμβολή των προηγούμενων συνιστωσών ήταν λογικό και η διαμόρφωση του όρκου να συναρτηθεί από τη γενικότερη μεταβολή. Ο όρκος μεταλλάσσεται και δεν παραμένει σταθερός Με βάση λοιπόν την ερμηνεία του άρθρου 13§1 Σ. που αναλύει την θρησκευτική ελευθερία γίνεται κατανοητό ότι κανείς δεν μπορεί να εξαναγκασθεί να δώσει θρησκευτικό όρκο. Αυτό δεν αφορά μόνο όσους είναι άθεοι ή η θρησκεία τους απαγορεύει τον όρκο αλλά και για τους ορθοδόξους.

Ο όρκος είναι η με την επίκληση του θείου δέσμευση του ορκιζόμενου για την αλήθεια των λεγομένων του. Αποτελεί ένα μέσο εκφοβισμού για να εξαναγκασθεί κάποιος να πει την αλήθεια. Ο όρκος ενσωματώθηκε σε πλήθος διατάξεων για να πραγματοποιήσει την προαναφερόμενη λειτουργία του. Έτσι εισήλθε ως δικλείδα σε νομοθετικές διατάξεις αλλά και στο ίδιο το Σύνταγμα. Από ανώτατες λειτουργίες του κράτους και εκφάνσεις της σύγχρονης δημοκρατίας μέχρι και λιγότερο σημαντικές διαδικασίες ανάδειξης διαφόρων λειτουργιών ο όρκος παίζει σημαντικότατο ρόλο. Έτσι ο όρκος είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάληψη ανώτατων λειτουργημάτων που είναι σημαντικά για την θεμελίωση της δημοκρατίας όπως για παράδειγμα ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, τα μέλη της κυβέρνησης και τα μέλη του κοινοβουλίου που υποχρεούνται να δώσουν τον ανάλογο και προβλεπόμενο όρκο από το ίδιο το Σύνταγμα. Αφετέρου ο όρκος είναι στοιχείο της ανάληψης καθηκόντων δημοσίων υπαλλήλων.

Όσον αφορά την υποχρεωτική ορκοδοσία πρέπει να τονιστεί ότι βάλλεται η ανθρώπινη αξία. Όταν εξαρτάται η αξιοπιστία κάποιου από την επαγωγή πρώτα όρκου προσβάλλεται η αξιοπρέπεια του και ξεπέφτει ο άνθρωπος από το ρόλο του σε ένα απλώς μέσο για να εξευρεθεί η αλήθεια. Άλλωστε ο θεσμός του όρκου μοιάζει πιο πολύ στις μέρες μας αναχρονιστικός όσο ποτέ. Αυτό συμβαίνει διότι δεν χρειάζεται πλέον ο όρκος ως μέσο πίεσης ηθικοθησκευτικού χαρακτήρα αφού ο πολίτης που θέλει να επιτελέσει το καθήκον του θα πει την αλήθεια και δε χρειάζεται το φόβο του όρκου να επικρέμεται πάνω από κεφαλή του ως δαμόκλειος σπάθη.

11. SUMMARY-ΠΕΡΙΛΗΨΗ

11.1 ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα εργασία αναλύεται ο θεσμός του όρκου. Αρχικά εξετάζεται η εξέλιξη του όρκου διαμέσου της ιστορίας. Έπειτα παρουσιάζεται η θέση του στο Σύνταγμα της Ελλάδος και σε σχέση με την ανάληψη ανώτατων αξιωμάτων όπως του προέδρου της δημοκρατίας, των μελών της κυβέρνησης και των βουλευτών καθώς και η συσχέτιση του όρκου με συνταγματικές αρχές όπως την ισότητα, την ανθρώπινη αξία και την θρησκευτική ελευθερία. Εξετάζεται επίσης η ενσωμάτωση του όρκου στην ελληνική εννόμη τάξη σε σημαντικά νομοθετήματα όπως ο αστικός κώδικας, ο ποινικός κώδικας κ.α. Τέλος παρατίθεται νομολογία σχετική με την ορκοδοσία και αναφέρονται περιπτώσεις κυρίως άρνησης δόσεως όρκου.

11.2 SUMMARY

In this assignment it is analysed the institution of vow. At the beginning the evolution of vow is examined throughout history. Further it is presented its place to the Constitution of Greece and in accordance with the undertaking of utmost ranks such as the President of Democracy, the members of government and the members of parliament and the correlation of oath with constitutional authorities such as equality, human dignity and the freedom of religion as well. It is also examined the incorporation of oath to the Greek law and order and in significant statute such as the urban code, the penal code etc. At the end it is quoted the relevant jurisprudence to the oath-taking and there are referred mostly cases of denial giving oath.

12. ΛΗΜΜΑΤΑ

όρκος, ορκοδοσία, απόδειξη, θρησκευτική ελευθερία

13. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γ.Χ.Νικολόπουλου, το δίκαιο της απόδειξης

Γ.Χ.Νικολόπουλου , Αναγκαστική εκτέλεση, σελ152

Πάπυρος Larrouse Britanica ,τόμος 47

Ι.Σταματάκου, Λεξικόν της αρχαίας ελληνικής γλώσσης, εκδόσεις φοίνιξ. Ε.Π.Ε,ΑΘΗΝΑ 1972

Αθ.Φραγκούλης, Λεξικό της αρχαίας ελληνικής, εκδόσεις Πατάκη

Εγκυκλοπαίδεια Δομή,τόμος 12

Εγκυκλοπαίδεια Υδρία , τόμος 9

L.Schmidt , Η ηθική των αρχαίων Ελλήνων,εκδ. Σαββάλα,τόμος Β

Πλάτων,Πολιτεία , Εκδόσεις Κάκτος

Πλάτων Γοργίας ,Εκδόσεις Κάκτος

Ι.Μ.Κονιδάρης. Εγχειρίδιο εκκλησιαστικού δικαίου. , Εκδόσεις Σάκκουλα

.Μάνεσης, Η συνταγματική αρχή της ισότητας και η εφαρμογή αυτής υπό των δικαστηρίων, ΕΕΝ 25

Π.Δαγτόγλου. Συνταγματικά Δικαιώματα

Α.Γ. Δημητρόπουλος, Οργάνωση και Λειτουργία του κράτους , τόμος Β

Νικ.Κ.Κλαμαρή, Δικονομικά κείμενα 1,έκδοση 5